

Részletek az első világháború katonai kémvédelmének, hírszerzésének szovjet-orosz tapasztalataiból

Dr. jur. Deák József¹

Absztrakt:

Oroszország I. világháborús cári katonai elhárító, hírszerző tapasztalatait már a Szovjetunióban összegezték a Vörös Hadsereg munkatársai. Különös tekintettel a katonai kémkedésre, az ellenséges ügynöki hálózat okozta veszélyekre, az ügynököket felkészítő kémiskolákra, az ügynökök kapcsolattartásának fogásaira, az ellenséges kémek elleni küzdelem, leleplezésük módozataira.

Kulcsszavak: Szovjet-orosz, Vörös Hadsereg, katonai elhárítás, katonai hírszerzés

Abstract:

The experiences of Russia regarding military counter-espionage and intelligence during the First World War were summarized by members of the Red Army - with special attention to military espionage, the dangers of enemy agent networks, the agent preparation schools, the methods they kept contact with each other and the way these enemy spies were fought and unveiled.

Keywords: Soviet-Russian, Red Army, military counterintelligence, military intelligence

¹NKE RTK Rendészettani Közjogi Intézet, Rendészettörténeti Tanszék, tanársegéd, ORCID: 0000-0002-7661-4485

Bevezetés

Az októberi forradalom az I. világháború szülötte. A jobbágyfelszabadítással kezdődő s a háború előtti évtizedben viharos tempóban folytatódó gazdasági fejlődés a Japántól elszenvedett vereség után különösen nagy lendületet vett. Új flottára lett szükség, újra fel kellett fegyverezni a hadsereget, ami a kormányt arra kényszerítette, hogy óriási összegeket öljön mindenekelőtt az ipar fejlesztésébe.²

Az orosz-japán háború kémkedésének történetére jellemző, hogy a japánok rendkívül ügyesen, az oroszok ellenben igen ügyetlenül kémkedtek. A japánok messze túlszárnyalták ellenfelüket, szinte elkápráztatták az egész világot a kémkedés terén követett eljárásaik sokféleségével és ügyességével.³

Az I. világháború valamennyi hatalma közül Oroszország rendelkezett a legnagyobb, közel 1,5 milliós létszámú, békeidőben fenntartott hadsereggel. A mozgósítással hadilétszámmra feltöltött hadsereg 4,5 millió főt tett ki. Az általános hadkötelezettség 21 éves korral kezdődött. A gyalogságnál három évet, egyéb fegyvernemeknél négy évet kellett aktív szolgálatban eltölteni, majd tizenhét, ill. tizenhét évet tartalékban. A hadsereg hadilétszáma a tartalék mozgósításával állt össze. Ez két kategóriából állt; az első hétesztendei tartalékszolgálatosok az I. kategóriába, a többiek a II.-ba tartoztak. Az aktív szolgálatosok és az I. kategóriások képezték az élvonalbeli haderőt.⁴

Galántai József, könyvéhez, bizonyára könnyen hozzáfért ezekhez, a háború óta eltelt hét évtized alatt összegyűlt az adatokhoz. Vajon belőlük mik voltak ismertek a Nagy háború kitörésekor a központi hatalmak számára? Miként jutottak hozzá? Nyílt, avagy titkos forrásból? Meg lehetett-e volna ezt akadályozni? Ha igen, hogyan? Főként erre a hogyanra olvashatunk néhány megoldást eredeti orosz forrásból a továbbiakban.

Mozaikok a szembeálló felek hírszerzéséről, elhárításról

Már a háború második évében látni lehetett, hogy az Orosz Birodalom belerokkan a háborúba. Nem véletlen, hogy a hivatalos Oroszország politikusai is már igen korán, 1915-től fontolgatták egy különbéke lehetőségét szem előtt

² Mihail HELLER – Alekszandr NYEKRICs: Orosz történelem-II. A Szovjetunió története. Osiris Kiadó – 2000. Budapest. 1996. p. 7.

³ PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – I. Franklin-társulat. Budapest. 1936. p. 313.

⁴ GALÁNTAI József: Az első világháború. Gondolat. Budapest. 1988. p.166.

tartva az alapvető célt, a központi hatalmak által elzárt tengersizorsók megszerzését.⁵

De a világháború kezdete megmutatta, hogy az orosz hírszerzés is készületlen volt. A Dél-nyugati front törzsének fő szállásmestere M. Sz. Pusztovojtenko az Észak-nyugati front törzsében szolgáló barátjának, 1914. augusztusában írott levelében így könyörgött: *„Az isten szerelmére adjanak mindent, amit nem sajnálnak Németország fegyveres erejéről! Az égvilágon semmink sincs! Mint ha nem lenne kezünk... Sem a Vezérkari Főcsoportfőnökségre, sem a főhadiszállásra nem számíthattak...”*⁶

A másik antant szövetséges Anglia titkosszolgálat a I. világháború alatt nem sokat tudott segíteni az orosz társszerveknek, bár az MI-1C elnevezésű szolgálatot jelentősen felduzzasztották, és bizonyos mértékig szakemberekkel is megerősítették. 1918 kezdetére hálózata már csaknem belga és francia ügynökből állt, akik rendszeresen közölték a német csapatmozgás adatait a megszállt Belgiumból és Észak-Franciaországból. A szolgálat fő tevékenységi területe a Nyugati front maradt, ezért itt is tudta elérni legjelentősebb sikereit. A Nyugati fronthoz képest Oroszországot csak a másodrendű prioritások közé sorolták be.⁷

Főként a Nyugati fronton a brit elhárítás MI-5 800 munkatársával 35 német ügynököt leplezett le, helyezett rács mögé.⁸

Ez a helyzet a cári hatalom megdöntését követően némileg változott, mert George. A. Hell Robert Bruce Loskhart, Sidney Reilly MI-1C ügynökök egyik feladata volt, hogy érvénytelenítsék a Breszt-Litovszki békét, vegyék rá a bolsevikokat a háború újrakezdésére Németországgal.⁹

A tárcaközi versengés károkat okozott a hírszerzési információk gyűjtésében és feldolgozásában egyaránt. A katonai hírszerzésért a Vezérkar első osztálya felelt. 1914-ig a német hadseregről szóló értesülés erősen másodlagosnak

⁵ FONT Márta – KRAUSZ Tamás – NIEDERHAUSER Emil – Szvák Gyula: Oroszország története. Pannonica Kiadó. Szekszárd. 2001. p. 451.

⁶ ANDRIJANOV V. I. – DOLGOPOLOV N. M. (szerk.): Elita russzkoj razvedki. [Az orosz hírszerzés elitje] Moszkva, 2005. Molodaja Gvargyija. pp. 92–93.

⁷ Oleg GORDIJEVSKIJ – Christopher ANDREW: KGB – Razvedüvatyelnüje operacii ot Lenina do Gorbacsova. [KGB – Hírszerzési műveletek Lenintől Gorbacsovig.]. Centrpoligraf. Moszkva. 1999. p. 56.

⁸ Andrej SAVAJEV – Sztaniszlav LEKAREV: Hírszerzés és elhárítás, részletek az elmélet és történet világtapasztalatából. BDC pressz. Moszkva. 2003. p. 225.

⁹ Oleg GORDIJEVSKIJ – Christopher ANDREW: KGB – Razvedüvatyelnüje operacii ot Lenina do Gorbacsova. [KGB – Hírszerzési műveletek Lenintől Gorbacsovig.]. Centrpoligraf. Moszkva. 1999. p.

számított, amit viszont nem lehetett elmondani az Oroszország másik komoly ellenségének számító, Ausztriát érintő információkról.

Az I. világháborút megelőző évtizedekben az orosz birodalom nem csupán a varsói, hanem a leMBERGI és KijeVI, valamint az odesszai katonai kerület is elsősorban az Osztrák–Magyar Monarchia és a Német **Császárság** irányában fejtett ki hírszerzői tevékenységet. Ennek megfelelően az Osztrák–Magyar Monarchia is főként az orosz kémek elhárítására koncentrált.¹⁰ Az érintett orosz katonai kerületek hírszerzési költségvetés pedig nem maradt el egymástól. Ez összességében évente mintegy 15–20 millió rubelt jelentett. Ettől az összegtől nem maradt el a francia és a brit hírszerzés költségvetése.¹¹

Ezzel együtt, amikor 1914 szeptemberében, novemberében, illetve 1915 januárjában orosz csapatok törtek be a Magyar Királyság területére, a katonai hírszerzés sem tudta megmondani, hogy a konkrét területre az orosz betörés milyen katonai fenyegetéssel jár.¹²

Az orosz katonai hírszerzés fő forrásának ebben Alfred Redl ezredes számított. Aki az osztrák hírszerzés főtisztjeként, alighanem az Európában az első világháborúig működő orosz ügynökök legértékesebbike volt. A Redl ezredestől tíz éven át, 1913-as leleplezését követő öngyilkosságáig érkező információk közül a legfontosabb az osztrák hadvezetés, Oroszország és Szerbia ellent tervezett katonai műveleteinek mozgósítási tervei voltak. A cári diplomaták és konzulok szintén gyakran bekapcsolódtak a katonai jelentőségű adatok gyűjtésével a hírszerző tevékenységbe. Azonban a Hadügyi-, illetve a Külügyminisztérium közötti silány együttműködés oda vezetett, hogy mindkét hatóság képviselői alig hangolták össze a hírszerzési adatok gyűjtését. A katonák főleg a felderítők

¹⁰ VEDÓ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai, Nemzetbiztonsági Szemle III. évf. (2015) 1. szám pp. 5–25., valamint A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége a hírszerzés és kémelhárítás területén, In: Bencsik Péter, Boda József, Deák József, Ernyes Mihály, Lőrincz József, Som Krisztián, Suba János, Vedó Attila, Parádi József (szerk.): Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2015., Szemere Bertalan MRTT, pp. 133–143.

¹¹ PARÁDI József: Az Evidenzbüro. In: Boda József – Parádi József – Simon F. Nándor (szerk.) A XIX – XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. p. 43.

¹² Klettner Csilla - Kovács Tamás: Poszledsztvija vtorzsenyija v Vengriju russzkoj armii i evo vlijanyie na mirnoe naszelenyie vo vremja Karpatszkoj operacii sz 1914 po 1915 godah. [Az orosz hadsereg Magyarországra betörésének következményei és hatásai a békés lakosságra az 1914–1915-ös Kárpáti Művelet során.] In: Garkusa I. O. – Seres A. – Macsik E. G. (szerk.): Iz isztoriji Kapratszkoj operacii 1915. szbornyik dokumentov. [A Kárpáti művelet történetéből 1915. Dokumentumgyűjtemény.] Nesztor-Isztorija., Moszkva – Szankt-Peterburg. 2016. pp. 471–472.

felhasználására helyezték a fő hangsúlyt, lényegében semmibe véve az ellenséges hírszerzők lehallgatását, rejtjelkódjainak megfejtését. A németek, első jelentős győzelmüket a Keleti fronton, Tannenbergnél 1914 augusztusában jelentős részben az oroszok elképesztő ostobaságának köszönhették, akik minden rádióforgalmukat nyíltan végezték. A német rádiósok ezt észelve, eleinte tréfának vélték.¹³

Ebből tanulva később már az orosz csapatok is rejtjelezték mindenhol rádióforgalmukat.

A háború kitörésekor, az 1913-ban – kölcsönös vezénylés alapján – háromnegyed évet Oroszországban tanulmányutat töltött Pokorny Hermann, az Evidenzbüro orosz referense. „1914 szeptember elején meglepetésemre a főparancsnokság rádióállomása lehallgatott orosz rádiótáviratokat terjesztett elő. Lassan hozzáfogtam a táviratok fordításához.”¹⁴ több rádióállomással az arcvonal közelébe ment és tökéletes orosz nyelvtudásával sikerült megfejteni folyamatosan az orosz rejtjelkulcsokat. A 18 megfejtett rejtjelkulcs, közel 10 ezer távirat megértését eredményezte.¹⁵

A pályafutását a k. k. Landwehrben (osztrák „honvédség”) kezdő tiszt a világháború alatt a lehallgatott orosz számjel-táviratokat szinte kivétel nélkül megfejtette.¹⁶

1917 decemberében Breszt-Litovszkban el is kezdődtek a különféle tárgyalások a fiatal szovjet állam delegációja, valamint Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia küldöttsége között. Lenin és Trockij a gyors német előrenyomulás hatására kötötték meg, kiszolgáltatva ezzel Ukrajna és a balti államok nagy részét Németországnak.¹⁷ A német küldöttség a realitás talaján állt.

¹³ Oleg GORDIJEVSKIJ – Christopher ANDREW: KGB – Razvedüvatyelnüje operacii ot Lenina do Gorbacsova. [KGB – Hírszerzési műveletek Lenintől Gorbacsovig.]. Centrpoligraf. Moszkva. 1999. p. 35.

¹⁴ POKORNY Hermann vezérezredes: Emlékeim. A láthatatlan hírszerző <http://mek.oszk.hu/02000/02095/html/> (Letöltve: 2018. 10. 20.)

¹⁵ ZEIDLER Sándor: Pokorny Hermann vezérezredes kitüntetései és a mi mögötte van. In Boda József – Parádi József – Simon F. Nándor (szerk.) A XIX – XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. p. 56.

¹⁶ SZAKÁLY Sándor: A 2. vkf. osztály Magyar napló. Budapest. 2015. p. 19.

¹⁷ Rupert Buttler: A sztálini terror eszközei, Cseka, OGPO, NKVD, KGB, 1917–1991. GABO kiadó. Budapest. 2008. p. 31.

Tisztában volt az orosz hadsereg állapotával, ezért jelentős területi követeléssel állt elő.¹⁸

Az orosz hadsereg állapotának állapotfelmérésében minden bizonnyal jelentős részt vállaltak a német és a szövetséges osztrák-magyar hadsereg felderítő, hírszerző szolgálatai. Például arról, hogy a cári hadsereg hiányt szenvedett a legszükségesebbekből. A katonák fagyoskodtak és éheztek a fedezékekben, egyre nőtt a dezertálók száma, hátszágban rohamosan terjedt a háborúellenes hangulat. A háború menetében egyre nyilvánvalóbbá vált a modern haditechnikában Oroszország elmaradása. A hadseregnek szinte nem volt harckocsija, nem volt elég repülőgépe, gépkocsija. A legfőbb vonó erőt a lovak adták.¹⁹

Ezeknek a hírszerzési, érzékeny adatoknak a kiszivárgását már az első világháború alatt is próbálták meggátolni, egyebek közt különféle katonai rendszabályokkal, brossúrákkal, óvintézkedésekkel.

A monarchia hírszerző- és kémvizsgálóhatóságának hatáskörébe utalták természetesen a bolsevizmus elleni védelem megszervezését, és életben tartását is. Az Oroszországban végbemenő események kikémlése nehezen ment, mert a nagy zűrzavarban a kiküldött megbízottak, kémek, csak igen nehezen tájékozódhattak és megfigyeléseikről csak huzamosabb idő elteltével voltak képesek jelentéseket küldeni.²⁰

Orosz-szovjet akciók az ellenséges kémekkel szemben

Már a japán-orosz, és az I. világháború tapasztalatainak összegzéséből született meg 1925-ben a Vörös Hadsereg kiskönyvtárának „Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene” című brossúrája.

Az októberi forradalom győzelmét követően a bolsevikvezetők a nyugati kapitalizmus által vezényelt hatalmas összeesküvést véltek felfedezni minden erő mögött, amely megtámadta őket. (Ennek tömör összefoglalása lehetne, a mára

¹⁸ ANISZIMOV E. V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütviya datü. [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Szentpétervár, 2010, Pityer, 378. p.

¹⁹ ANISZIMOV E. V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütviya datü. [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Szentpétervár, 2010, Pityer, 355. p.

²⁰ PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – II. Franklin-társulat. Budapest. 1936. p. 310.

szállóigévé vált mondat mintájára: „Aki nincs velünk, az ellenünk van.”)²¹ A valóságban – bár a fiatal szovjet államnak számos ellensége volt bel- és külföldön egyaránt – nem létezett a szovjet állam megsemmisítését célzó, gondosan megtervezett, jól egybehangolt imperialista összeesküvés. Ám az illúzió, hogy mégis van ilyen összeesküvés, segített abban, hogy a Cseka is kialakítsa az imperialista ellenség elleni korai műveleteit.²²

Az ellenség elleni korai fellépés egyik tárgyi emléke tehát, a fent említett brossúra. Ennek már a bevezető gondolataiból kiderül: „Valószínűleg, sokak előtt ismert, hogy minden állam még békeidőben próbál adatokat gyűjteni csapataink összetételéről, létszámáról, elhelyezkedésükről vagy átcsoportosításukról, hadvezetésünk szándékairól stb. Mindezekben túlmenően, komoly figyelmet szentelnek alakulataink fegyverzetére, felszerelésére, élelmezésére, hadseregünk és az egész nép hangulatára, haditechnikai találmányaira, vasútközlekedésére, és egyáltalán mindenre, ami a háborúban elősegítheti a sikert vagy a vereséget.”²³

A „Vöröskatona kiskönyvtára”, füzet méretű sorozata, a Munkás-paraszt Vörös Hadsereg katonai akadémiaja mellett működő Hadtudományi társaság Koleszinszkij, Kadisev és Mazalev Mihalenok szerkesztésében jelent meg. A 31-es számának jelmondata szerint „Az ellenséges kémkedés veszélyesebb az ágyúnál és a géppuskánál...” Továbbá a civilekhez szólóan: „A kémek elleni harc, minden öntudatos állampolgár kötelessége...” A kiadvány ára, az utolsó oldalán szereplő, további füzetekre felhívó hirdetés alapján 10 kopejka lehetett.

A kiadvány szerint, ez a felderítő tevékenység különösen felerősödik a háborús veszély és a háború idején. Mindegyik szembeálló fél összes erejét a számára fontos katonai jelentőségű adatok megszerzésére fordítja. A szomszédos állam hadititkainak ismerete rendkívül fontos. Háborúban, ismerve, mi zajlik az ellenségnél, milyen erő, eszközei vannak, gyorsabban, könnyebben le lehet győzni.

De mások hadititkait, terveit tudni, rendkívül nehéz. Ezeket mindenhol szigorúan őrzik, és csak kevés, erre felhatalmazott ismeri. Az ilyen adatok

²¹ Vö. :”Bár a mondat Lenin, Magyarországon pedig Rákosi, és Kádár szóhasználatában is szerepelt többször, eredetileg a Bibliából, Máté evangéliumból ered: „Aki velem nincsen, ellenem van; és aki velem nem gyűjt, tékozol.” In.: KOVÁCSI I. Prostitúció, és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levetkőzni a XXI. században. Létünk, 2018/2. szám, 7–29.

²² Christopher ANDREW – Vaszilij MITROHIN: A Mitrohin-archívum a KGB otthon és külföldön. Talentum. Budapest. 2000. p. 42.

²³ V. LATINYIN: Sto takoe spionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. pp. 3–4.

megszerzésének egyetlen eszköze a kémkedés, vagy titkos felderítés, másként ügynöki hírszerzés.

Kik ezek a kémek? Nos, a kémek vagy titkos ügynökök titokban, vagy valamilyen hamis ürüggyel gyűjtik a különféle információkat fegyveres erőinkről, államunkról és ezt átadják egy idegen államnak.

Kémek nélkül a világ egyetlen állama sem boldogul. (Sőt napjainkban a globalizáció, urbanizáció, stb hatására felgyorsult fejlődés hatásaként egyre inkább felerősödik a hírszerzés, a felderítés, a rendszerszemléletű információ-adatgyűjtés, a komplex információkezelés – gyűjtés, rendszerezés, tárolás, feldolgozás, hasznosítás – és az elhárítás szerepe abból a célból, hogy az államok, a világpolitikában/világ gazdaságban minél előnyösebb pozíciót, érdekérvényesítési potenciált szerezhessenek meg.)²⁴ Az ellenséges ügynökök rendkívül veszélyesek és károsak annak az országnak, ahol működnek. Gyakran veszélyesebbek lehetnek, mint az ágyúk, és a géppuskák. Nos ezért folytatnak minden országban kíméletlen harcot az idegen kémekkel. A leszámolás velük igen egyszerű: ha lelepleződött, tevékenysége vagy kivégzéssel, vagy hosszú börtönnel zárul.

Kockázatos, veszélyes munkájukért cserébe bőkezű fizetségre számíthatnak. Bár sok pénzbe kerülnek minden államnak, de egyetlen állam sem sajnálja arra a pénzt, hogy titkos ügynökeikkel fontos adatokhoz jussanak leendő ellenségeik erejéről, eszközeiről. Az időben megszerzett fontos információ a háborúban elősegítheti a győzelmet, vagy a vereség elkerülését.

A rezidensek és az utazó ügynökök és munkáját bemutató fejezet szerint: „Békeidőben a hírszerzést mindig úgy szervezik, hogy az háborúban is folyamatosan is működjön.”²⁵

Rendszerint a másik állam határain belül, különösen még békeidőben a kémek egész hálózata épül (ügynöki hálózat).

Az ügynökök rendszerint, főképp a vasúti csomópontokban, jelentős ipari központokban, a fővárosban, erődtítmények közelében, jelentős alakulatoknak helyet adó városokban stb. helyezkednek el. Így a csapataink által elfoglalt ellenséges területeken jellemzően sok titkosügynökük marad.

Az állandóan egy helyen élő ügynök a rezidens. A tanulmányozott államban a rezidens-kémeknek valamilyen gyanútlan foglalkozásuk van, miközben megfigyelik a rájuk bízott szakaszt. Lévén ügyes, furfangos emberek, a kémek széles ismeretségi körre, kapcsolatokra törekszenek a szükséges társadalmi

²⁴ KOVÁCS I.: Is the prostitution a threat/danger to a country's (national)security? Nemzetbiztonsági Szemle, V. évfolyam, 2017/különszám, 12-24.

²⁵ V. LATINYIN: Sto takoe spionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. pp. 5–6.

körökben. Képesek megnyerni segítőkét, munkatársakat a lakosság minden rétegéből. Kihasználják a katonák fecsegését, különféle módszerekkel értesüléseket, dokumentumokat gyűjtenek be előljáróiktól, feljebbvalóiktól, vagy akikkel véletlenül találkoznak. Vásárolnak, vagy lopnak a törzsből, irodákból dokumentumokat, tanulmányozzák a csapatok mindennapi életét, tevékenységét, odafigyelnek minden beszélgetésre, vitára, szükséges értesüléseket gyűjtenek újságokból, folyóiratokból.

A kémek mindig megpróbálnak elvegyülni a tömegben, a különféle nagyforgalmú helyeken, különösen ahol sok katona van jelen, pl. éttermekben, színházakban, mozikban, vasútállomásokon, vasúti szerelvényeken. Ismerkedéseket kezdeményeznek a nekik kellő személyekkel, beszélgetőtársaikkal fokozottan figyelmesek, szolgálatkészek, megkínálják cigarettával, hogy bizalmukba férközzenek. Mindent nagyon figyelmesen meghallgatnak, megfigyelnek, óvatosan kérdéseket tesznek fel, vitákat kezdeményeznek észrevétlenül kifürkészve a nekik fontos információkat.

A brossúra szerint a kémek különös veszélyessége abban áll, hogy a társadalom minden rétegében megtalálható, külsőjében, viselkedésében, tevékenységében semmiben sem különbözik környezetétől. Tökéletesen észrevétlenül szerényen lép fel. lép fel, igyekszik mindenfelé, mindenhol figyelmesen nézelődni, hallgatózni, óvatosan érdeklődni. Az összegyűjtött értesüléseket és dokumentumokat a kémek időről-időre elküldik, más ügynökökkel, főként úgynevezett küldöncökkel, abba az államba, amelynek szolgálnak.

Ezeket a küldöncöket, vagy ideiglenes ügynököket, speciális feladatokkal bízzák meg, pl: ellenőrizni a hallomást a mozgósításról, vagy valamilyen térségben a hadsereg összpontosításáról, megnézni az új hidat, összegyűjteni a rezidensek, állandó ügynököktől értesüléseiket, vagy valamilyen megbízást továbbítani nekik. Az ideiglenes ügynökök gyakran szüleihez hazatérő nőnek, kamasznak, ill. öregembernek; szabadságra hazatérő munkásnak, menekültnek, vagy a katonai szolgálat alól dezertálónak adják ki magukat.

Így vagy úgy, ilyen vagy olyan kinézettel, ürüggyel, a küldöncök átjutnak a határon a másik állam területére, ahol egyik pontból a másikra jutva, összeszedik a szükséges információkat majd visszatérnek jelenteni a látottakról az őket kiküldőkhöz.

Az ellenség állomáshelyére különféle hírek gyűjtésére irányított küldöncöket Szovjet-országra lazutcsiknak (kémlélő) nevezték. Főként akkor küldik ki őket, amikor gyorsan meg kell szerezni, vagy ellenőrizni valamilyen információt. A feladatuk teljesítése után hazatérnek és a sajtójainknál maradnak új megbízatásig.

Az I. világháború német kémei

A világháború előtt sok német fedett kém működött Oroszországban, mint színészek, bűvészek, rokkant-koldusok, különféle szakemberek, mérnökök, birtokvezetők, német tanítók, prostituáltak képében. Különösen sok német kém volt a zenés kávéházak artistái és prostituáltjai. (A társadalom által kirekesztett, marginalizált pl. prostituált csoportok körét a titkosszolgálatok ma is jó titkos információgyűjtő, hírszerző lehetőséggel rendelkező lehetőséggént értékeli)²⁶ között.²⁷

Közéjük, kémkedési céllal a legszebb, legérdekesebb hölgyeket válogatták, akik a jobb éttermeket látogatva igyekeztek ismerősöket gyűjteni maguknak a katonafiatalság köréből. Ezeknek a kémnőknek tanácsolták, hogy forgolódjanak katonák társaságában, rendezzenek nagy ivászatokat, és odafigyelve a vitáikra, beszélgetéseikre mindig hallhatnak valami véletlenül kijuttatott információt.

Az alacsonyabb nivójú prostituáltak ugyanezt a módszereket alkalmazták a törzsírnokok és más, felkészültebb, tájékozottabb katonák: távírázók, sofőrök, pilóták stb. körében. Arról nem is beszélve, hogy a német hadüzenet pillanatában az orosz csapatok összpontosítási körletében a német kémek egész hálózata működött a betelepedett földművesek, iparosok, a különféle vállalatok alkalmazottai, sőt a vasutasok körében.

Így a német hadvezetés tudott az orosz csapatok minden lépéséről, miközben az orosz csapatok az esetek többségében csak az összecsapás után, a foglyoktól, és az elesettekből értesültek milyen német egységek is harcoltak ellenük.²⁸

A német kémek, még békeidőben, katonai szempontból alaposan tanulmányozták a megfigyelendő térséget.

Jól ismerve a helyi viszonyokat, az oroszok lakta területre érkező csapataikat, pótolhatatlan segítséggel várták. Rávezették a németeket a pihenőben lévő orosz csapatokra, akiket csapdába csaltak, az ellenséget elrejtették, kalauzolták, az oroszok elől eldugott élelemmel, lovaikat takarmánnyal látták el.

A németeknek azért volt lehetőségük ilyen széleskörű kémhálózatot kiépíteni az orosz hadseregben, mert Oroszországban nem csak a társadalom

²⁶ KOVÁCS I.: Olajozás, szervezett bűnözés, és prostitúció a 90-es években Magyarországon. Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1. szám, 114-145.

²⁷ V. LATINYIN: Sto takoe szpionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. p. 13.

²⁸ V. LATINYIN: Sto takoe szpionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. p. 14.

széles rétegei, de a hadsereg képviselői sem hittek, az ellenséges kémkedés ilyen jelentős elterjedésében. Az erősödő német kémkedés veszélyeire figyelmet felhívó embereket, paranoiás, „kémhisztériás” betegeknek tartották, kinevetve őket. A háború azonban megmutatta, hogy ez a gúnyolódás helytelennek bizonyult, és csak az orosz parancsnokság tájékoztatlanságának és könnyelműségének volt a következménye.

A profi német kémek Oroszországba semleges országokból érkeztek, svéd, görög, svájci állampolgárok nevére kiállított útlevellel. Egyesek kereskedőknek, mások különféle külföldi kereskedelmi cégek képviselőjének, újságíróknak, fotósoknak, és hasonló más foglalkozásúaknak adták ki magukat.

A háború alatt, az orosz frontvonal menti sávba sok német kémeket küldtek menekültként, árva gyerekként, koldusként és a saját csapatát elvesztett orosz önkéntesnek. Az orosz csapatok hiszékenységét kihasználva, a kémek könnyen kifürkészték az őket érdeklő adatokat. Felszálltak a kórházvonalokba, kifaggatták a sebesült katonákat, kihallgatták az állomásokon zajló beszélgetéseket, alkalomadtán elloptak különféle katonai dokumentumokat stb.

Ugyanakkor olyan esetek is voltak, amikor német felderítők orosz katonai egyenruhába öltöztek és beszivárogtak a harcálláspontba. Példának okáért egy ilyen eset:

Egyszer, egy sérült arcán kötését viselő orosz katona a havon kóborolva, tévelyegve egy orosz harcálláspont közelében jutott ki az erdőből. amikor kérdezték merre tart, nem tudott válaszolni, hanem maga elé mutatva ment tovább. A vele találkozó természetsszerűleg megmutatták neki a közeli kötöző helyet, de a sebesült mégsem a neki mutatott irányba indult, hanem láthatóan, valamilyen határozott céllal, szándékosan kóborolt az erdőben. Néha tüzérségi állásokon ment keresztül, néha keservesen jutott át a gyalogság lövészárkain, fedezékein, táborain. Ez a különös sebesült már két napja járkált, amikor vesztére találkozott egy tiszttel, aki a közelben egyszer már útbaigazította. Ő, meglátva ugyanazt a kóborlót, arcán bekötözött embert, gyanút fogott. Oda ment a kémgyanus sebesülthöz és megparancsolta neki, hogy kövesse, a kötözőhelyre. Út közben a sebesült hirtelen futásnak eredt az ellenséges pozíciók irányába. A tiszt gyorsan előkapta pisztolyát és a vállán megsebesítette a menekülőt. Amikor a kórházban, a sebesült arcáról leszedték a kötést, alatta semmilyen sérülést nem találtak. Kiderült, hogy német felderítő tiszt volt, aki nem tudva oroszul beszélni, az arcát kötözte be, hogy ne kelljen beszélnie.²⁹

Átfogó kémtevékenységüknek köszönhetően a németek rendkívül sok mindent tudtak Oroszországról.

²⁹ V. LATINYIN: Sto takoe spionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. pp. 16–17.

Kémiskolák

A beszervezett kémek sikeres munkáját elősegítendő minden államban működnek különlegesen titkos iskolák. Ezekben az iskolákban a leendő kémek alaposan tanulmányozzák a fegyveres erők szervezeti felépítését, a hadtudomány és a haditechnika alapjait, a dokumentumok és jelentések célba juttatásának módozatait a kapott feladatok teljesítésének legkülönbélebb fogásait, különféle helyzetekben a kitartást, különböző körülmények közt (például letartóztatáskor). Tudniuk kell, hogy végezzék a felderítést, mire ügyeljenek megkülönböztetett figyelemmel, mit és hogyan szemléljenek meg, továbbá a lényeges és a másodrendű megkülönböztetésének készségét.³⁰

Következtetések

Az I. világháborút megelőző időszakban a cári hírszerzésnek csak másodlagos szerepe volt a háború előkészítésében. Ebben szerepe lehetett az egymással rivalizáló ilyen feladatokat végző vezérkar és a külügyi hivatalok rivalizálása miatt kialakult alacsony határfoknak, lassúságuknak. Az októberi forradalom eredményeként létrejött fiatal szovjet állam viszont tanulva az orosz-japán háború és az első világháború orosz hírszerzési és kémelhárítási tapasztalataiból, már a katonáknak és a civil lakosságnak egyaránt szóló erős szakmai tartalmú brossúrákat adott ki. Ezekben felhívva mindenki figyelmét az ellenséges kémkedés veszélyeire, módozataira, felkészítésükre. leleplezésük eseteire.

Felhasznált irodalom

- ANDREW Christopher – MITROHIN Vaszilij: A Mitrohin-archívum a KGB otthon és külföldön. Talentum. Budapest. 2000.
- ANDRIJANOV V. I. – Dolgopolov N. M. (szerk.): Elita ruszskoj razvedki. [Az orosz hírszerzés elitje] Moszkva, 2005. Molodaja Gvargyija.
- ANISZIMOV E. V.: Isztorija Rosszii ot Rjurika do Putyina, Ljugyi szobütvija datü. [Oroszország története Ruriktól Putyinig, Emberek, események, dátumok.] Szentpétervár, 2010, Pityer,
- BUTTLER Rupert: A sztálini terror eszközei, Cseka, OGPU, NKVD, KGB, 1917–1991. GABO kiadó. Budapest. 2008.

³⁰ V. LATINYIN: Sto takoe spionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925. p. 22.

- FONT Márta – KRAUSZ Tamás – NIEDERHAUSER Emil – SZVÁK Gyula: Oroszország története. Pannonica Kiadó. Szekszárd. 2001.
- GALÁNTAI József: Az első világháború. Gondolat. Budapest. 1988.
- GORDIJEVSZKIJ Oleg – ANDREW Christopher: KGB – Razvedüvatyelnüje operacii ot Lenina do Gorbacsova. [KGB – Hírszerzési műveletek Lenintől Gorbacsovig.]. Centrpoligraf. Moszkva. 1999.
- GORDIJEVSZKIJ Oleg – ANDREW Christopher: KGB – Razvedüvatyelnüje operacii ot Lenina do Gorbacsova. [KGB – Hírszerzési műveletek Lenintől Gorbacsovig.]. Centrpoligraf. Moszkva. 1999.
- HELLER Mihail – NYEKRICS Alekszandr: Orosz történelem-II. A Szovjetunió története. Osiris Kiadó – 2000. Budapest. 1996.
- KOVÁCS I.: Is the prostitution a threat/danger to a country's (national)security? Nemzetbiztonsági Szemle, V. évfolyam, 2017/ különszám.
- KOVÁCS I.: Olajozás, szervezett bűnözés, és prostitúció a 90-es években Magyarországon. Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1. szám
- KLETTNER Cs. - KOVÁCS T.: Poszledsztvija vtorzszenyija v Vengriju ruzszkoj armii i evo vlijanyie na mirnoe naszelenyie vo vremja Karpatszkoj operacii sz 1914 po 1915 godah. [Az orosz hadsereg Magyarországra betörésének következményei és hatásai a békés lakosságra az 1914–1915-ös Kárpáti Művelet során.] In: Garkusa I. O. – Seres A. – Maccsikin E. G. (szerk.): Iz isztoriji Kapratszkoj operacii 1915. szbornyik dokumentov. [A Kárpáti művelet történetéből 1915. Dokumentumgyűjtemény.] Nesztor-Isztorija., Moszkva – Szankt-Peterburg. 2016.
- KOVÁCSI I.: Prostitúció, és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levetkőzni a XXI. században. Létünk, 2018/2. szám,
- PARÁDI József: Az Evidenzbüro. In: Boda József – Parádi József – Simon F. Nándor (szerk.) A XIX – XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei.
- PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – I. Franklin-társulat. Budapest. 1936.
- PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – II. Franklin-társulat. Budapest. 1936.

- POKORNY Hermann vezérezredes: Emlékeim. A láthatatlan hírszerző <http://mek.oszk.hu/02000/02095/html/> (Letöltve: 2018. 10. 20.)
- SAVAEV Andrej – LEKAREV Sztaniszlav: Hírszerzés és elhárítás, részletek az elmélet és történet világtapasztalatából. BDC pressz. Moszkva. 2003.
- SZAKÁKLY Sándor: A 2. vkf. osztály Magyar napló. Budapest. 2015. p. 19.
- V. LATINYIN: Sto takoe spionazs i kak sz nyim borotszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925.
- VEDÓ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai, Nemzetbiztonsági Szemle III. évf. (2015) 1. szám
- VEDÓ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége a hírszerzés és kémelhárítás területén, In: Bencsik Péter, Boda József, Deák József, Ernyes Mihály, Lőrincz József, Som Krisztián, Suba János, Vedó Attila, Parádi József (szerk.): Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2015., Szemere Bertalan MRTT
- ZEIDLER Sándor: Pokorny Hermann vezérezredes kitüntetései és a mi mögötte van. In Boda József – Parádi József – Simon F. Nándor (szerk.) A XIX – XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei.